

ภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของทมยันตี

SOCIAL REFLECTIONS OF RATTANAKOSIN IN HISTORICAL NOVELS OF TOMMAYANTEE

มณฑา วิริยางกูร^{*1} และ รศ.ดร.สิริวรรณ นันทจันทอน²

¹นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*ผู้รับผิดชอบบทความ : peaceful302@gmail.com

Montha Wiriyangkul^{*1} and Assoc.Prof.Dr.Siriwan Nantachantoon²

¹Student in Thai Language, Faculty of Humanities, Kasetsart University

²Lecturer-Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Kasetsart University

*Corresponding author: peaceful302@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของทมยันตี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของทมยันตี ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของทมยันตี จำนวน 6 เล่ม ได้แก่ ทวิภพ เล่ม 1 ทวิภพ เล่ม 2 ร่มฉัตร ภาค 1 ร่มฉัตร ภาค 2 คู่กรรม และคู่กรรม ภาค 2 โดยใช้กลวิธีทางภาษาในข้อความ ของจันทิมา อังคพณชกิจ (2561) เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ตัวบท เพื่อหาภาพสะท้อนสังคม และใช้แนวคิดภาพสะท้อนสังคมของทิตติธิตา นาคเกษม (2545) และรสริน ดิษฐบรรจง (2550) ผลการวิจัยพบลักษณะการใช้ภาษาในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของทมยันตี 3 ลักษณะ คือ กลวิธีทางศัพท์ ได้แก่ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การเรียกขาน การอ้างถึง และการใช้คำกริยา กลวิธีการขยายความ และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม ได้แก่ การใช้มูลบท การปฏิเสธ การใช้วัจนกรรม การใช้อุปลักษณ์ และการใช้เรื่องเล่า ส่วนภาพสะท้อนสังคมปรากฏทั้งสิ้น 3 ลักษณะด้าน คือ ภาพสะท้อนค่านิยม พบค่านิยมเรื่องวัตถุ ทั้งค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงความมั่งคั่ง ค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงฐานะทางสังคม และค่านิยมเรื่องวัตถุสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ค่านิยมเรื่องความประพฤติ พบค่านิยมเรื่องความประพฤติอันพึงประสงค์ และค่านิยมเรื่องความประพฤติอันไม่พึงประสงค์ ค่านิยมเรื่องบุคคล พบค่านิยมค่านิยมเรื่องบุคคลที่มีเชื้อสายกษัตริย์ ค่านิยมเรื่องบุคคลที่เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ภาพสะท้อนความเชื่อ ภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา พบภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับคริสต์ศาสนา ภาพสะท้อนความเชื่อ

Received : 30 April 2020

Revised : 3 June 2020

Accepted : 20 December 2020

Online publication date : 30 December 2020

เกี่ยวกับโหราศาสตร์ พบภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะบุคคล และภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะสิ่งของ ภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ พบภาพสะท้อนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณ ภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง พบภาพสะท้อนความเชื่อเรื่องความฝัน และภาพสะท้อนประเพณีไทย พบภาพสะท้อนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตาย

คำสำคัญ : ภาพสะท้อนสังคม / รัตนโกสินทร์ / นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ / ทมยันตี

Abstract

This research article purpose is to study the Social Reflection of Rattanakosin in Tommayantee's Historical Novels. This study research and focus are referred to the 6th books of Tommayantee's Historical Novels on the Rattanakosin Period which are: "Tawipop vol. 1-2" "Romchat vol.1-2" "Kukamm vol.1-2" by using Linguistic Strategies in Discourse of Jantima Angkapanitkit (2018) for analyzing the text. The conceptual frame work for social reflections relies on Titatita Nakkasem (2002) and Rossarin Didbanjong (2007). The result of the research has found out that there are 3 types of language strategies in Tommayantee's Historical Novels as shown here: Lexical Strategies which is the name and naming, system of address, referencing and using verb forms. Modification Strategy. Discourse-Pragmatic Strategies which are presuppositions, negation, speech acts, metaphor and narrative. In addition, there were found 3 kinds of social and cultural reflections. Firstly, the material reflection value; well-off material, material to express social status and material in daily life. Secondly, life behavior shown both as pleasant and unpleasant. A person's value that focus on Royal lineage, Buddhist Monks. Thirdly, the reflection of belief: Buddhism, Christianity, Astrological belief, occultism and prophetic signs. Superstition belief, dream belief and reflection of Thai tradition which concern about birth, wedding and death.

Keywords: Social reflections / Rattanakosin / Historical novel / Tommayantee

บทนำ

รัตนโกสินทร์เป็นอาณาจักรในปัจจุบันของชนชาติไทยที่สถาปนามายาวนานถึง 238 ปี มีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม ปกครองราชอาณาจักรไทย 10 พระองค์ มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นมากมาย ทั้งเหตุการณ์ในการเผชิญกับประเทศมหาอำนาจในยุคล่าอาณานิคม มีการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้มีความเป็นอารยะ มีการเลิกทาส มีการขยายการศึกษาแก่ชนชั้นกลาง

มีการตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัย มีการติดต่อกับชาวต่างชาติ ทั้งในด้านการค้าและการเผยแผ่ศาสนา จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญในปีพ.ศ. 2475 อีกทั้งเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สร้างความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนคนไทย

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์ นอกจากถูกถ่ายทอดในรูปแบบของพงศาวดาร จดหมายเหตุ หรือบันทึกต่างๆแล้ว ยังได้รับการถ่ายทอดในรูปแบบของวรรณกรรมที่มีความงดงามเชิงวรรณศิลป์ และเป็นวรรณกรรมอันทรงคุณค่าที่สามารถสะท้อนภาพของสังคมผ่านการใช้อย่างภาษา เพราะวรรณกรรมเป็นสมบัติของสังคม เป็นเครื่องมือในการสะท้อนวิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิด และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม สอดคล้องกับที่ ลำไย สมอ่อน (2541 : 1) ได้กล่าวถึงภาษาในงานวรรณกรรมสามารถสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมความว่า “วรรณกรรมเป็นสมบัติของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ซึ่งบันทึกเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ขณะเดียวกันนักเขียนสามารถสกัดเอาแก่นแท้ของสังคมออกมาให้เห็นเด่นชัดขึ้น เปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนภาพชีวิตในแง่มุมต่างๆของสังคมในสมัยนั้นๆออกมาสู่ผู้อ่าน เพราะนักเขียนเป็นบุคคลหนึ่งที่อาศัยอยู่ในสังคมและมีประสบการณ์ร่วมกับสังคม จึงสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ได้รับรู้จากสังคมออกมาปรากฏในวรรณกรรมของตนได้อย่างเป็นจริงมากยิ่งขึ้น”

วรรณกรรมประเภทหนึ่งที่สามารถสะท้อนภาพเหตุการณ์ในอดีตได้เป็นอย่างดี คือนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ซึ่งนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เป็นนวนิยายรูปแบบหนึ่งที่นักเขียนสร้างสรรค์ผลงานอย่างต่อเนื่อง แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์น่าจะมาจากความประทับใจในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และมีการเพิ่มอรรถรสให้กับนวนิยายผ่านจินตนาการของผู้เขียน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ขวนติดตาม และมักลวิธภาษาที่สามารถสื่อให้เห็นภาพสะท้อนทางสังคมได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับที่ตรีศิลป์ บุญขจร (2547: 5-7) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมนั้น โดยกล่าวว่าวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม โดยมีใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงของสังคมสอดแทรกอยู่

นักประพันธ์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์คนสำคัญของไทย ผู้ได้รับรางวัลศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ คือ “ทมยันตี” เป็นนามปากกาหนึ่งในหลายนามของ คุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ที่มีผลงานนวนิยายอิงประวัติศาสตร์หลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของที่มีฉากและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์

จากงานวิจัยหลายเรื่องที่ได้ศึกษาภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมมีผลการศึกษาที่น่าสนใจ เช่น นาทยา คุปกุลกานท์ (2549) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ได้ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม 4 ด้าน คือ ด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสุขภาพอนามัยและภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมอีก 4 ด้าน คือ ด้านประเพณี ด้านความเชื่อ

ด้านศิลปกรรมและด้านภาษา ส่วนภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม สะท้อนในด้านประเพณี มีการกล่าวถึงประเพณีในรอบชีวิต และประเพณีในรอบปี ในด้านความเชื่อ มีการกล่าวถึงความเชื่อเรื่องบุญกรรม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถาอาคม ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ และความเชื่อเรื่องความฝัน ในด้านศิลปกรรม มีการกล่าวถึงสถาปัตยกรรมประติมากรรม ดนตรี และนาฏศิลป์ ในด้านภาษา มีการกล่าวถึงการใช้คำภาษาถิ่นได้ การใช้คำซ้ำโดยตรง และการใช้คำสัมผัสใน

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของรสริน ดิษฐบรรจง (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมจากไดอารี่ออนไลน์ผลการวิจัยพบลักษณะการใช้ภาษาในไดอารี่ออนไลน์ทั้งสิ้น 5 ลักษณะ การใช้คำ ปรากฏคำซ้ำมากที่สุด รองลงมาคือ คำที่สะกดผิดไปจากคำเดิม คำภาษาต่างประเทศ คำซ้อนคำประสม คำเสริม คำเฉพาะกลุ่ม คำสแลง คำหยาบ และคำภาษาถิ่น ตามลำดับ การใช้ประโยค ปรากฏประโยคแจ้งให้ทราบมากที่สุด รองลงมาคือประโยคถามให้ตอบและประโยคบอกให้ทำตามลำดับ การใช้สำนวน ปรากฏสำนวนเก่ามากกว่าสำนวนใหม่ การใช้โวหาร ปรากฏบรรยายโวหารมากที่สุด รองลงมาคือเทศนาโวหาร อุปมาโวหาร สาธกโวหาร และพรรณนาโวหาร ตามลำดับ การใช้ภาพพจน์ ปรากฏอุปมาอุปไมยมากที่สุด รองลงมาคือ อติพจน์ สัทพจน์ อุปมา การเล่นเสียง บุคลาธิษฐาน อุปลักษณ์ นามนัย สัญลักษณ์ และการอ้างอิงตามลำดับ ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมปรากฏทั้งสิ้น 3 ลักษณะ ภาพสะท้อนค่านิยม ปรากฏค่านิยมด้านวัตถุ ความประพฤติและบุคคล ภาพสะท้อนความเชื่อ ปรากฏความเชื่อเรื่องศาสนา ไทโรศาสตร์ โสยศาสตร์ และโซกลางต่าง ๆ ภาพสะท้อนประเพณี ประเพณีไทยและประเพณีต่างชาติ

ส่วนงานวิจัยของรุ่งกฤษณ์ ศรีธาธณพัฒน์ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องโวหารภาพพจน์และภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมร้อยแก้วในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมร้อยแก้วในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มี 8 ประเภท ได้แก่ อุปมา (Simile) อุปลักษณ์ (Metaphor) สมพจน์ (Synecdoche) อาวตพจน์ (Synesthesia) อติพจน์ (Hyperbole) ปฏิรูปพจน์ (Allusion) แนวเทียบ (Analogy) และปฏิจจ (Rhetorical Question) โดยภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมร้อยแก้วในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง การปกครอง พบการแบ่งอำนาจหน้าที่ การเกณฑ์เลก การจ้างแรงงานชาวจีน การปกครองเซลล์ศึก การติกลงพระวินิจฉัยเกร์ การป้องกันบ้านเมืองจากภัยธรรมชาติ การเลื่อนบรรดาศักดิ์ การปกครองข้าราชการบริวาร ด้านศาสนา พบการนับถือศาสนา ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า ความเชื่อทางโหราศาสตร์ ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถา การสร้างวัด การสร้างพระพุทธรูป ด้านการศึกษา พบการทำจารึกที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและการพระราชทานรางวัลแก่พระภิกษุ ด้านเศรษฐกิจ พบระบบภาษีอากรและการปลอมเงินตรา จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นถึงความน่าสนใจของการศึกษาภาพสะท้อนสังคมผ่านวรรณกรรม

ส่วนการศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของทมยันตีสามารถสะท้อนภาพของสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ได้เช่นกัน จากการศึกษาในเบื้องต้นพบภาพสะท้อนค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงฐานะ

ทางสังคม ปรากฏในนวนิยายเรื่องทวิภพ โดยกล่าวถึงเขียนหมากนากสมัยรัชกาลที่ 5 ของคุณหญิงแสร้ง ดังตัวอย่าง

“เขียนหมากนากสุกปลั่ง มันวาว ตลบเล็กตลบน้อย รวมทั้งซองพลูเป็นลวดลายเครือเถา เต้าปูนทรงแป้นคล้ายลูกพลับ มีพายอันเล็กก้านสุกปลั่งเช่นกัน” (ทวิภพ : 394)

ข้อความข้างต้นมีการใช้กลวิธีทางศัพท์ คือ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (Name and Naming) เป็นการเลือกใช้คำศัพท์สื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในข้อความนั้น ๆ ผู้เขียนมีการเลือกใช้คำศัพท์เพื่อสื่อแทนความคิดและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (จันทิมา อังคพนิช กิจ, 2561: 184) เขียนหมากนากเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเรียกชื่อ “เขียนหมากนาก” แสดงให้เห็นถึงฐานะทางสังคมของคุณหญิงแสร้ง เพราะเขียนหมากเป็นเครื่องยศ เป็นสิ่งของพระราชทานแสดงถึงฐานะทางสังคมของผู้เป็นเจ้าของ อีกทั้งนากเป็นธาตุที่เกิดจากการนำทองแดง ทองคำและเงินมาผสมกัน นากจึงเป็นโลหะที่มีมูลค่าสูง นิยมนำมาทำเครื่องประดับและเครื่องใช้อันแสดงฐานะทางสังคมของเจ้าของอีกด้วย

นอกจากนี้นวนิยายเรื่องคู่กรรมสามารถสะท้อนค่านิยมเรื่องความประพฤติ ในสมัยรัชกาลที่ 8 พฤติกรรมอันพึงประสงค์ที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้บุตรหลานเล่าเรียนจนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องคู่กรรม ตอนที่แม่และยายของอังศุมาลินสนับสนุนให้เธอศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ดังตัวอย่าง

“เรียนต่อเถอะลูก” อังศุมาลิน ยังอดถามล้อๆ ไม่ได้ว่า

“คุณยายไม่กลัวหนูเขียนเพลงยาวหรือคะ?”

“ถ้าจะเขียนจริง ๆ ละ หนูคงเขียนไปเสียนานแล้ว เรียนเถอะลูกให้ได้อะไรๆ ต่อท้ายให้ได้”

“แม่ล่ะคะว่ายังไง?” ดวงตาของแม่เป็นประกายขึ้นมาทันที

“เรียนเถอะลูก トラบใดที่แม่ยังมีแรง หนูเรียนไปก็แล้วกัน เรียนให้สูงๆ ใครๆ เขาจะเห็นว่าคนอย่างแม่ก็มีปัญญาเลี้ยงลูกไม่ให้น้อยหน้าคนอื่น” (คู่กรรม : 12)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามีการใช้กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การใช้มูลบท (Presuppositions) การใช้มูลบทเป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่นๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว แฟร์คลาฟ (Fairclough, 2003) แบ่งมูลบทออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ มูลบทที่บอกถึงสิ่งที่มีอยู่ มูลบทที่บอกอดีต ปัจจุบันและอนาคต และมูลบทที่บอกการตีค่าในสิ่งที่ดีที่พึงปรารถนา

ข้อความข้างต้นมีการใช้กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การใช้มูลบทแสดงว่าตัวละครและคนอ่านมีความรู้ร่วมกันมาก่อนในเรื่องนี้ จึงสามารถเข้าใจเรื่องเดียวกันได้ โดยประโยคที่ว่า “เรียนต่อเถอะลูก” เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่นๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว ซึ่งข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นค่านิยมเรื่องความประพฤติด้านอันพึงประสงค์

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของทมยันตีได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพของสังคมสมัยรัตนโกสินทร์อย่างน่าสนใจ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของทมยันตี ทั้งนี้เพราะการศึกษาภาพสะท้อน

สังคมสมัยรัตนโกสินทร์ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ เป็นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม ผ่านการศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของหมยงค์ จำนวน 6 เล่ม ดังนี้ ทวิภพ เล่ม 1 ทวิภพ เล่ม 2 ร่มฉัตร ภาค 1 ร่มฉัตร ภาค 2 คู่กรรม และคู่กรรม ภาค 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจในการวิจัย โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประชากร คือ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีฉากสมัยรัตนโกสินทร์ ของหมยงค์ จากนั้นคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีฉากสมัยรัตนโกสินทร์ ของหมยงค์ ที่ปรากฏภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์

รูปแบบของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) นำเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสังเคราะห์แล้วนำเสนอแบบบรรยายประกอบการยกตัวอย่าง โดยศึกษาภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของหมยงค์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมและศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของหมยงค์ จำนวน 6 เล่ม คือ คู่กรรม 1 คู่กรรม 2 ทวิภพ 1 ทวิภพ 2 ร่มฉัตร 1 และร่มฉัตร 2

การวิเคราะห์ข้อมูล

- การคัดเลือกถ้อยคำหรือประโยคในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีฉากสมัยรัตนโกสินทร์ ของหมยงค์ ที่ปรากฏภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคม
- วิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาใช้กรอบแนวคิดของจันทิมา อังคพณชกิจและภาพสะท้อนสังคมใช้กรอบแนวคิดของจิตติธิดา นาคเกษม (2545) และรสริน ดิษฐบรรจง (2550)
- นำผลการวิเคราะห์มาสรุป สังเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคม เพื่อเขียนบรรยายประกอบการยกตัวอย่าง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของหมยยันตี พบภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ 3 ด้าน คือ ภาพสะท้อนค่านิยม ภาพสะท้อนความเชื่อ และภาพสะท้อนประเพณี

1. ภาพสะท้อนค่านิยม

ค่านิยม หมายถึง สิ่งสำคัญขั้นมูลฐานที่ทำให้บุคคลตัดสินใจว่าควรจะทำหรือไม่ควรทำอะไร การปฏิบัติอย่างไร ค่านิยมเป็นความคิดเห็นพึงต้องกันของคนในสังคม มีทั้งค่านิยมที่พึงประสงค์และค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ ค่านิยมสามารถประเมินค่าพฤติกรรมให้เป็นที่ยอมรับจนเป็นเอกลักษณ์ที่บอกลักษณะของคนในชาติ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2532 : 11) ผลการศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของหมยยันตีสะท้อนให้เห็นค่านิยม 3 ด้าน คือ ค่านิยมเรื่องวัตถุ พบค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงความมั่งคั่ง ค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงฐานะทางสังคม ค่านิยมเรื่องวัตถุสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ค่านิยมเรื่องความประพฤติ พบค่านิยมเรื่องความประพฤติอันพึงประสงค์และค่านิยมเรื่องความประพฤติอันไม่พึงประสงค์ และค่านิยมเรื่องบุคคล พบค่านิยมเรื่องบุคคลที่มีเชื้อสายกษัตริย์ ค่านิยมเรื่องบุคคลที่เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา

1.1 ค่านิยมเรื่องวัตถุ คือ วัตถุหรือสิ่งของที่คนในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน อาจเป็นเครื่องแสดงเกียรติยศหรือความมีหน้ามีตาในสังคม พบว่ามีการกล่าวถึงค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงความมั่งคั่ง เป็นสิ่งของที่มีมูลค่าสูง สามารถเชิดหน้าชูตาผู้เป็นเจ้าของ และค่านิยมเรื่องวัตถุสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งของที่ตัวละครใช้เป็นประจำในชีวิตประจำวัน ผลการศึกษาพบค่านิยมต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 ค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงความมั่งคั่ง เป็นค่านิยมใช้สิ่งของที่มีมูลค่าสูง เพื่อแสดงฐานะอันร่ำรวยของตัวละคร พบการใช้รถยนต์สีดำนับว่าติดกับใคร่เมื่อมีสาวจากนวนิยายเรื่องทวิภพในยุคปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นว่าเป็นรถยนต์ที่มีราคาแพง ทำให้เห็นถึงฐานะอันร่ำรวยของครอบครัวมณีนันท์ เป็นการแสดงออกให้ผู้พบเห็นทราบถึงฐานะอันร่ำรวยของมณีนันท์ นอกจากนี้พบการประทับในหมู่ปราสาทราชมณเฑียรในของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ 5 ในนวนิยายเรื่องร่มฉัตร จะเห็นว่าพระที่นั่งอันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์มีความงดงามแพรวพราวระยับกว่าที่ประทับของฝ่ายใน สะท้อนให้เห็นค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงความมั่งคั่งของพระมหากษัตริย์ อีกทั้งพบค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงความมั่งคั่งในสมัยรัชกาลที่ 8 ปรากฏในนวนิยายเรื่องคู่กรรม พบการใช้รถยนต์ของเรือโทหลวงชลสินธุราชเพื่อมารับบุตรสาวทั้งสองที่เกิดกับภรรยาใหม่ ต่างจากอังศุมาลินที่ต้องโดยสารรถรางและเรือ อีกทั้งเรือโทหลวงชลสินธุราชยังมีคนขับรถ แสดงถึงฐานะอันมั่งคั่ง ซึ่งปรากฏในนวนิยายเรื่องคู่กรรมตอนที่เรือโทหลวงชลสินธุราชบิดาต้องการไปส่งอังศุมาลินที่ท่าพระจันทร์ เพื่อให้เธอข้ามเรือกลับบ้าน ดังตัวอย่าง

“รถยนต์คันหนึ่งก็เลี้ยวออกมาจากประตูโรงเรียนเตรียมฯ บุรุษผู้ซึ่งนั่งอยู่ในตอนหลังชะเง้อหน้าออกมา ครั้นแล้วรถคันนั้นก็ปราดเข้ามาจอดข้างๆ”

(คู่กรรม: 12)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าการใช้กลวิธีการขยายความ เป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็นส่วนขยาย อาจเป็นคำ วลี หรืออนุพยางค์ก็ได้ ถ้าเป็นส่วนขยายนามก็เป็นคำคุณศัพท์ (Adjective) ทั้งนี้ก็เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยายให้มีความหมายเด่นชัด อาจเป็นถ้อยคำที่แสดงสถานที่ บรรยากาศ เวลา (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561: 195) ข้อความข้างต้นมีการใช้คำวิเศษณ์ “ข้างๆ” เพื่อขยายคำกริยา “จอด” ทำให้ทราบว่าผู้ที่อยู่บนรถต้องการสนทนากับผู้ที่อยู่นอกรถ ผู้ที่ในรถเป็นเจ้าของรถยนต์สะท้อนให้เห็นค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงความมั่งคั่ง

1.1.2 ค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงฐานะทางสังคม สิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถแสดงฐานะทางสังคมของผู้เป็นเจ้าของ พบว่าโกโบริจากเรื่องคู่กรรมใช้เรือเร็วสีขาวยุโรปที่สามารถแล่นด้วยความเร็วสูง แสดงให้เห็นฐานะของโกโบริว่าไม่ใช่ทหารธรรมดา แต่เป็นผู้นำของเหล่าทหาร เพราะโกโบริเป็นหลานชายของแม่ทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนี้พบว่าห้องรับแขกภายในบ้านของมณีจันทร์ จากเรื่องคู่กรรมในยุคปัจจุบัน มีเครื่องแต่งห้องที่นำเข้าจากยุโรปทุกชิ้น สะท้อนให้เห็นแสดงถึงรสนิยมและฐานะทางสังคมของเจ้าของบ้านที่เป็นนักการทูตที่ต้องติดต่อกับชาวต่างชาติอยู่เสมอ อีกทั้งพบค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงฐานะทางสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5 ปรากฏในนวนิยายเรื่องร่มฉัตร ตอนที่กล่าวถึงชีวิตในวัยเด็กของคุณแม่ของวาดที่มีโอกาสได้ใส่จับปึงทองอันแสดงให้เห็นถึงสถานภาพอันสูงศักดิ์และความเป็นเชื้อพระวงศ์ ดังตัวอย่าง

“จับปึงทองนี้เป็นของจ้าวนายท่าน ลูกคนธรรมดาไม่มีเชื้อสายผูกไม่ได้อัปรีภัยอะไรจะกินหัว แต่คุณยายให้แม่ผูกเพราะถือว่ามีเชื้อสายเหมือนกัน แต่ว่าคกับน้องแม่ให้ผูกเพียงจับปึงนาก เพราะทำออกมาแล้ว ถึงเราจะมีผูกแม่ก็ไม่อยากทำ จำไว้เนะวาด ทำเทียมเจ้าเทียมนายเนะจะเป็นเสนียดแกตัว บุญบารมีท่านคุ้มหัวเราอยู่ เราถึงได้เป็นสุขมาจนทุกวันนี้”

(ร่มฉัตร : 43)

ข้อความข้างต้นมีการกลวิธีทางศัพท์ คือ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (Name and Naming) เป็นการเลือกใช้คำศัพท์สื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในข้อความนั้น ๆ ผู้เขียนมีการเลือกใช้คำศัพท์เพื่อสื่อแทนความคิดและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561 : 184) ทมยันตีเลือกใช้คำศัพท์เพื่อสื่อแทนความคิดและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเรียกชื่อ “จับปึงทอง” ซึ่งเป็นการใช้กลวิธีทางศัพท์ คือ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (Name and Naming) กล่าวถึงการใช้ชื่อและการเรียกชื่อไว้ว่าเป็นการเลือกใช้คำศัพท์สื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในข้อความนั้นๆ (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561 : 184) โดย “จับปึงทอง” เป็นการเรียกชื่อสิ่งของที่แสดงถึงของผู้สวมใส่ ผู้ที่จะสวมใส่จับปึงทองได้นั้น ต้องมีฐานะเป็นเชื้อพระวงศ์ คนธรรมดาเช่นวาดจึงใส่เพียงจับปึงนากเท่านั้น

1.1.3 ค่านิยมเรื่องวัตถุสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันสามารถสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมการเลือกใช้วัตถุสิ่งของของคนในสมัยต่าง ๆ ได้พบสิ่งของเครื่องใช้ในห้องเครื่อง โดยกล่าวถึงเขียนหมาก กระโถน จากนวนิยายเรื่องร่มฉัตรแสดงถึงค่านิยมในการกินหมากของผู้คนในสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้พบการใช้ตะเกียงเจ้าพายุที่ใช้ภายในบ้านเรือนไทยในสวนที่อังคมาลินอาศัยอยู่กับแม่และยายในสมัยรัชกาลที่ 8 อีกทั้งพบค่านิยมเรื่องค่านิยมเรื่องวัตถุสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวันปรากฏในนวนิยายเรื่องทวิภพตอนที่

คุณหญิงแสร้ คุณแม่ของเจ้าคุณอักรเทพวรากรสอบถามมณีจันทร์เกี่ยวกับการแต่งกายของมณีจันทร์ว่าทำไมแต่งตัวเหมือนคนลาวพวน เพราะวันนั้นมณีจันทร์สวมกางเกงขาเขา คุณหญิงแสร้บอกว่าผู้ชายลาวพวนนุ่งผ้า ผู้หญิงนุ่งซิ่น ทำให้สะท้อนค่านิยมเสื้อผ้าและการแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 5 ดังตัวอย่าง

“เอ๊ะ ทำไมวันนี้แต่งเป็นลาวพวน?” “คะ?” มณีจันทร์เริ่มแน่ใจว่าผิดอีกแล้ว

“ผู้ชายลาวพวนนุ่งผ้า ผู้หญิงนุ่งซิ่น นี่ไปเอาของเขามานุ่งทำไม ?”

(ทวีภพ : 389)

ข้อความข้างต้นมีการกลวิธีทางศัพท์ คือ การอ้างถึง (Referencing) เป็นวิธีการเชื่อมโยงความ เป็นการแสดงมุมมองของผู้พูดที่มีต่อสิ่งของหรือบุคคลที่กล่าวถึง การอ้างถึงจะประกอบไปด้วยคำเดียว วลี หรือประโยค โดยข้อความข้างต้นมีการอ้างถึงการแต่งกายของชาวลาวพวนว่า “ผู้ชายลาวพวนนุ่งผ้า ผู้หญิงนุ่งซิ่น” สะท้อนเห็นถึงค่านิยมเรื่องวัตถุสิ่งของ คือ เครื่องแต่งกายที่คนในสมัยรัชกาลที่ 5 นิยมสวมใส่

1.2 ค่านิยมเรื่องความประพฤติ คือ พฤติกรรมต่างๆที่แสดงออกในการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยพบว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของทมยันตี สามารถสะท้อนพฤติกรรมอันพึงประสงค์และพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของตัวละคร ดังนี้

1.2.1 ค่านิยมเรื่องความประพฤติอันพึงประสงค์ เป็นค่านิยมที่กล่าวถึงสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ พบว่าจากเรื่องคุณกรรมแม่และยายของอังศุมาลินอยากให้อังศุมาลินเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา สะท้อนให้เห็นค่านิยมเรื่องความประพฤติอันพึงประสงค์ คือ ในสมัยรัชกาลที่ 8 มีการให้ส่งเสริมบุตรธิดาให้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่ามีความแตกต่างจากในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ค่านิยมเรื่องความประพฤติอันพึงประสงค์ คือ ให้ชาววังหมั่นเรียนรู้แต่ไม่ใช่เรียนรู้จากระบบการศึกษา แต่เป็นการเรียนรู้งานฝีมือต่างๆ จากนวนิยายเรื่องร่มฉัตร เสด็จทรงสอนवादให้อุดทน ให้มีความใจเย็นในการฝึกฝนงานอบ จีบ รำ ประชันน้ำประชัน ทำดอกไม้ แกะสลักผักผลไม้ ซึ่งเป็นความประพฤติอันพึงประสงค์ที่ชาววังควรฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ อีกทั้งพบค่านิยมเรื่องความประพฤติอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทวีภพ ตอนที่ คุณหลวงอักรเทพวรากรสอบถามมณีจันทร์เรื่องคุณสมบัติของกุลสตรีในสมัยรัชกาลที่ 5 ดังตัวอย่าง

มณีจันทร์หยุดเคี้ยว “ทำกับข้าวเป็นหรือคะ?” “ทำไม ก็ต้องเป็นซิ” คนถามประหลาดใจเช่นกัน

“แล้วทำไมไม่เป็นหรือ?” กลับย้อนถาม “ปอกมะพร้าวเร็วเป็นไหม?”

“ปอกไปทำไมคะ ไม่ชอบกิน” “ละเลงขนมเบื้องเป็นไหม?”

“เขามีขายคะ” พอโดนอย่างนี้ก็พอรู้ละว่าต้องมีอะไร “ปั้นขนมจีบเป็นไหม?”

มณีจันทร์ยิ้มตาหยี “ผู้ชายปั้น ไม่ใช่ผู้หญิงปั้น” “จีบพลั่วเป็นไหม?”

“เอาไปทำไมละคะ” คนไล่เสียงหัวเราะ “นั่นละ คุณสมบัติของกุลสตรี”

(ทวิภพ : 461)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามิกลวิธีทางศัพท์ คือ การใช้คำกริยา (Verb Forms) เป็นการวิเคราะห์การปรากฏของคำกริยาในประโยคและคำอื่น ๆ มีความสัมพันธ์กับคำกริยา (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561 : 191) โดยข้อความข้างต้นใช้ประโยคคำถามที่มีคำกริยา คือ ปอกมะปรางรีว ละเลงขนมเบื้อง ปั่นขนมจีบ จีบพลุยาว เพื่อสอบถามผู้ฟังว่าผู้ฟังหรือมณีจันทร์สามารถทำสิ่งเหล่านั้นอันเป็นคุณสมบัติของกุลสตรีได้หรือไม่ การใช้คำกริยาในข้อความนี้จึงสะท้อนให้เห็นค่านิยมอันพึงประสงค์ในการเป็นกุลสตรีไทยในอดีต

1.2.2 ค่านิยมเรื่องความพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ คือ ความประพฤติที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ พบการแสดงพฤติกรรมรังเกียจชาวญี่ปุ่นของอังศุมาลินในสมัยรัชกาลที่ 8 ทำให้แม่อรเดือนอังศุมาลินไม่ให้เห็นแสดงกิริยารังเกียจทหารญี่ปุ่น เพราะทหารญี่ปุ่นทำตามหน้าที่ หากเขาพูดดี ๆ กับเรา เราควรที่จะพูดดี ๆ กับเขาเช่นกัน นอกจากนี้พบพฤติกรรมการยอมนผู้ใหญ่ของแม่กลิ่นในสมัยรัชกาลที่ 5 จากนวนิยายเรื่องร่มฉัตร คุณหยดถามแม่กลิ่นและแม่ว่าดาว่าโดนแดนน้อยได้อย่างไร แม่กลิ่นตอบว่าเดินไปเดินมาแต่นั่นมาต้อย คุณหยดไม่เชื่อจึงตำหนิว่าเดินเฉย ๆ แตนจะมาต้อยได้อย่างไร แม่กลิ่นจึงบอกว่าที่ผิ้งในหอข้าวหมากยังต้อยคุณปานี้คะ ทำให้คุณหยดตำหนิแม่กลิ่นว่ายอมนผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพราะเด็กควรให้ความเคารพผู้ใหญ่ อีกทั้งพบค่านิยมเรื่องพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังปรากฏในนวนิยายเรื่องทวิภพ ในตอนที่มณีจันทร์แนะนำให้คุณหลวงอัครหาพรกรทหาแบ่ง ซึ่งผู้หญิงไม่ควรจะพูดถึงร่างกายของผู้ชาย ดังตัวอย่าง

“ทาแบ่งหน่อยสิคะ จะสบายตัวขึ้น” “ผู้ชายไม่ทาแบ่ง”

“อ้าว! แล้วมีไว้ทำไมคะ” “เอาไว้ประเวรเวลาอื่น”

“ก็นี่ตัวร้อน ต้องทาตามซอกรักแร้ จะสบายตัว”

“หล่อนเป็นผู้หญิงนะ !” เสียงเอ็ดเขินนิด ๆ

“พูดจาควรระวัง” “ที่หล่อนมาผู้หญิงคง...กิริยา...ไม่ค่อยงาม”

เป็นยังงั้นไป ! เธอผู้ได้ชื่อว่างามพร้อม บัดนี้กลายเป็นผู้มีกิริยาไม่ค่อยงาม

“ผู้หญิงไม่พึงพูดในเรื่องเนื้อตัวผู้ชาย” เป็นกฎที่ค่อนข้างแปลกประหลาด

หากมณีจันทร์ก็นิ่งฟัง

(ทวิภพ : 146-147)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามิกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การใช้วัจนกรรม เป็นถ้อยคำที่บ่งเจตนา กล่าวคือ ถ้อยคำที่คนเราใช้สื่อสารกันนั้นมักจะต้องมีเจตนาบางอย่างอยู่ด้วย เช่น ขอร้อง เชิญชวน เตือน สั่ง เราสามารถตีความถ้อยคำที่สื่อสารออกมาเหล่านั้น และทำให้ทราบเจตนาของผู้ส่งสารได้ว่าต้องการบ่งการกระทำอะไร การใช้วัจนกรรมเป็นการใช้ภาษาที่แสดงเจตนาบางอย่างที่ผู้เขียน/ผู้พูดแสดงการปฏิสัมพันธ์โดยตรงต่อผู้อ่าน/ผู้ฟัง เพื่อให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561 : 204-205) จากข้อความที่มณีจันทร์กล่าวว่า “ทาแบ่งหน่อยสิคะ จะสบายตัวขึ้น” เป็นวัจนกรรมชี้แนะ (directive)

คือ เป็นกลวิธีแสดงเจตนาของผู้ส่งสารสื่อไปยังผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารได้กระทำการใดสิ่งหนึ่งในอนาคต

1.3 ค่านิยมเรื่องบุคคล คือ ความนิยมของคนในสังคมเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นที่เทิดทูนยอมรับของคนในสังคมนั้นๆ บุคคลเหล่านั้นอาจมีการปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส โดยค่านิยมเรื่องบุคคลสามารถแบ่งเป็น ค่านิยมเรื่องบุคคลที่มีเชื้อสายกษัตริย์ และค่านิยมเรื่องบุคคลที่เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบค่านิยมต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 ค่านิยมเรื่องบุคคลที่มีเชื้อสายกษัตริย์ พระมหากษัตริย์ของไทยสร้างคุณูปการต่อชาติบ้านเมืองอย่างมหาศาล และทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทุกคน ทำให้คนไทยเคารพและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ พบว่ามโนทัศน์ในฐานะพสกนิกรชาวไทย ความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของบูรพกษัตริยาธิราชเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงนำพาประเทศไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ รศ.112 นอกจากนี้พบว่าชาวารู้สึกเคารพและปลาบปลื้มใจที่มีโอกาสเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์หลายรัชกาล ดังตัวอย่าง

“ตลอดชีวิตของวาด วาดเคยได้เฝ้าพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหลายรัชกาล และหลายครั้ง แต่ไม่ว่าจะเป็นรัชกาลใดพระชนมายุมากน้อยสักแค่ไหน พอวาดได้เห็นพระองค์ วาดจะรู้สึกปีติซาบซึ้งในหัวใจทุกครั้ง และหากได้ยืนพระตำราลั่นกนิวาทก็พาลน้ำตา ร่วงเอวง่าย ๆ”

(รัมฉัตร : 135)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าการใช้กลวิธีการขยายความ เป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็นส่วนขยาย อาจเป็นคำ วลี หรืออนุพากย์ก็ได้ ถ้าเป็นส่วนขยายนามก็เป็นคำคุณศัพท์ (Adjective) หรืออนุพากย์ขยายนาม ถ้าเป็นส่วนขยายกริยาก็เป็นคำวิเศษณ์ (Adverb) หรืออนุพากย์วิเศษณ์ ทั้งนี้ก็เพื่อเน้นส่วนที่ต้องการขยายให้มีความหมายเด่นชัด เกิดภาพหรือความคิดบางอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น (จันทิมา อังคพณกิจ, 2561: 195) ข้อความข้างต้นมีการใช้คำวิเศษณ์ “ซาบซึ้งในหัวใจ” เพื่อขยายความรู้สึกปีติยินดีที่วาดได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

1.3.2 ค่านิยมเรื่องบุคคลที่เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อค่านิยมของคนไทยมายาวนาน คนไทยส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และให้ความเคารพพระภิกษุและแม่ชีผู้เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา พบว่าคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 8 ให้ความเคารพนับถือในพระพุทธศาสนา เรือโทหลวงชลลลิตราชบิดาของอังศุมาลินกำลังจะบวชเป็นพระภิกษุ ลูกหลานและญาติโยมต่างให้ความเคารพ แม่เฒ่าแม่ของอังศุมาลินจะเลิกอยู่กับพ่อของเธอแล้ว แต่เมื่อถึงคราวที่เรือโทหลวงชลลลิตราชจะอุปสมบท แม่เฒ่าก็แสดงความเคารพและชื่นชม ดังตัวอย่าง

“พระพี่เลี้ยงนำเฒ่า หายไปหลังพระประธานเพื่อครองผ้า เมื่อกลับออกมา คุณเฒ่าบอกลูกสาวเบา ๆ พ่อ...เอ๊ย...พระท่านสวยจังนะ แม่ไม่เคยเห็นพระองค์ไหนสวยเท่านี้”

(คู่กรรม : 205)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามีการใช้กลวิธีทางศัพท์ คือ การเรียกขาน (System of address) เป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อความ ในงานเขียนมีการใช้บุรุษสรรพนาม โดยเรียกขานเป็นสรรพนามบุรุษที่ 2 โดยใช้คำว่า “ท่าน” แสดงถึงความเคารพต่อนักบวชในพระพุทธศาสนา

2. ภาพสะท้อนความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตามว่าเป็นจริง มีความแน่วแน่ว่ามีอยู่เป็นอยู่ การยอมรับนับถือนี้อาจเกิดจากสติปัญญา โดยมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลก็ตาม แต่เกิดความรู้สึกที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ (ทิพย์สุดา นัยทรัพย์, 2535: 85) ผลการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของหมยงค์ สะท้อนให้เห็นความเชื่อ 4 ด้าน คือ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ศาสนา คือ สิ่งที่คนในสังคมเลื่อมใสศรัทธาและมีอิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับคริสต์ศาสนา ผลการศึกษาพบความเชื่อต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของคนไทยมาช้านาน พบความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมจากเรื่องรามเกียรติ์ ตอนที่คุณพ่อของवादกำลังจะเสียชีวิตในสมัยรัชกาลที่ 5 พ่อของवादบอกว่ามนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นตน อีกทั้งพบความเชื่อเรื่องการขอโผสีกรรม ในตอนที่เรือโทหลวงชลาลินธราธิบดีขาของอังศุมาลินขอโผสีกรรมต่อแม่อรก่อนที่จะบวชเป็นพระภิกษุ สะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องของกรรมไม่ดีที่กระทำไว้ในอดีตและการขอโผสีกรรม เพื่อความบริสุทธิ์บริบูรณ์ก่อนที่จะอุปสมบทในสมัยรัชกาลที่ 9 อีกทั้งพบความเชื่อเรื่องพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งในยามที่มนุษย์รู้สึกทุกข์ใจ ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องทวิภพตอนที่มณีจันทร์ไม่สบายใจเรื่องเหตุการณ์ รศ.112 ม้วนผู้เป็นบ่าวเห็นมณีจันทร์ถอนหายใจ จึงแนะนำให้เขาไปสวดมนต์ เพื่อให้จิตใจคลายความกังวล ดังตัวอย่าง

“มณีจันทร์ก็ลงมอง หน้าดำๆที่เหง้ามองตอบแม้ตาจะกลั้ว หากมีแววซื่อจริงใจ ในยุคของเธอทุกอย่างอยู่ในกำมือมนุษย์ อยู่ในวิสัยมนุษย์สร้างได้บันดาลได้ แต่ในยุคของแม่ม้วน พระคือที่พึ่งอันสูงสุด”

(ทวิภพ : 414)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามีการใช้กลวิธีทางวาทปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การใช้อุปมาอุปไมย (metaphor) เป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดจินตภาพบางอย่างและเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อความหมายไปยังผู้อ่านในลักษณะที่พรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นภาพและเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบและทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้เขียนมีสีสันมากขึ้น (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561: 209)

ข้อความข้างต้นที่กล่าวว่า “พระคือที่พึ่งอันสูงสุด” เป็นการใช้อุปมาอุปไมยเชิงโนทัศน์ (conceptual metaphor) เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อสิ่งหนึ่งด้วยการใช้ถ้อยคำที่มีอยู่ในแวดวงของอีกความคิดหนึ่งมาสื่อหรืออธิบายสิ่งนั้น โดยที่ถ้อยคำเหล่านั้นสื่อให้เห็นว่ามี

คุณสมบัติหรือความคิดบางอย่างร่วมกันทำให้เกิดมโนทัศน์ว่าทั้งสองสิ่งนั้นมีลักษณะอย่างเดียวกัน ทำให้เห็นว่าคนไทยในอดีตมีความเชื่อและความศรัทธาอย่างเหนียวแน่น

2.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับคริสตศาสนา ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาเทวนิยมที่เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยมายาวนาน พบว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 มีมิชชันนารีชาวตะวันตกเข้ามาเผยแผ่คริสตศาสนาและสอนภาษาต่างประเทศ ทำให้มีผู้เปลี่ยนศาสนาจากการนับถือพุทธศาสนาไปนับถือคริสตศาสนา โดยเรียกการเปลี่ยนไปศาสนาคริสต์ว่า “เข้ารีต” ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องทวิภพตอนที่เจ้าคุณวิศาลคดีสอบถามคุณหลวงอัครเทพวรากรเกี่ยวกับแม่แม่ณี คุณหลวงบอกว่าแม่แม่ณีเรียนภาษาต่างประเทศกับมิชชันนารี ท่านเจ้าคุณจึงสอบถามต่อไปว่าเข้ารีตหรือไม่ เข้ารีตหมายถึงเปลี่ยนศาสนาไปนับถือศาสนาคริสต์ ดังตัวอย่าง

“แม่แม่ณีเรียนกับ...มิชชันนารีขอรับ” “แล้วเข้ารีตหรือเปล่า?” คำถามตกใจระคนเลียดาย

“มิได้ขอรับ” คุณหลวงแน่ใจ เพราะเท่าที่พอจะใกล้ชิดกันมาบ้าง เจ้าหล่อนไม่เคยแขวนเครื่องหมายใดๆในศาสนาอื่น อย่างที่คุณพ่อบาทหลวงหรือคนเข้ารีตเหมือนกัน

(ทวิภพ : 431)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามิกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การปฏิเสธ (negation) เป็นการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอข้อมูลในเชิงปฏิเสธหรือแย้งกับความคิด เหตุการณ์หรือข้อมูลที่มีมาก่อนหน้า (จันทิมา อังคณชิกิจ, 2561 : 200) จากข้อความจะเห็นว่าข้อความที่ว่า “มิได้ขอรับ” แสดงการปฏิเสธว่าแม่แม่ณีไม่ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ โหราศาสตร์เป็นวิชาพยากรณ์ หรือทำนายโชคชะตา ความเชื่อเกี่ยวกับคำทำนายมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยมายาวนาน ผลการวิจัยพบความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ดังนี้

2.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะบุคคล คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะของบุคคลโดยอาศัยการพิจารณาจากรูปลักษณ์ประกอบการตีความ เพื่อทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับบุคคล พบการทำนายลักษณะของแม่वादและแม่เขียนจากเรื่องร่มฉัตร โดยพิจารณาจากรูปลักษณ์ของเด็กหญิงทั้งสอง ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องร่มฉัตร ในสมัยรัชกาลที่ 5 ตอนที่คุณหยดพิจารณาลักษณะของแม่वादและแม่เขียน แล้วทำนายลักษณะของทั้งสองว่าจะชีวิตอย่างไรในอนาคต ดังตัวอย่าง

“แม่वादนี้ทรหดทรงเขางามสมชื่อ จะยื้มจะแยมจะเยื่อนข้างพริ้มเพราะไปเสียหมด ท่าทางจะมีวาสนา” แต่กับแม่เขียน คุณหยดพิจารณาลักษณะอยู่นานก่อนที่จะลดเสียงลงพูดกับแม่เบาๆว่า

“แม่เขียนนี่ลักษณะก็ดีทรอก แต่นี้มือนี้ตีนสั้น เห็นจะอายุไม่ยืน” แม่รวบน้องไปกอดไว้แนบอกพลาญพูดปนหัวเราะว่า “ขอให้อยู่สักแค่ห้าสิบก็พอนะลูกนะ”

(ร่มฉัตร : 147)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามิกลวิธีทางศัพท์ คือ การอ้างถึง (Referencing) เป็นวิธีการเชื่อมโยงความ เป็นการแสดงมุมมองของผู้พูดที่มีต่อสิ่งของหรือบุคคลที่กล่าวถึง การอ้างถึงจะประกอบไปด้วยคำเดียว วลี หรือประโยค บางส่วนของการอ้างถึงก็อาจเป็นชื่อของบุคคลก็ได้ การพิจารณาที่คำอ้างถึงก็จะพบว่าคำอ้างถึงบ่งชี้ลักษณะ สถานภาพและตัวตนของผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึง และยังแสดงมุมมองของผู้พูดต่อสิ่งหรือบุคคลที่อ้างถึงด้วย (จันทิมา อังคพนชกิจ, 2561 : 191)

จากข้อความมีการใช้คำว่า “แม่वाद” “แม่เขียน” การใช้คำอ้างถึงด้วยคำเรียกญาติ “แม่” ตามด้วยชื่อ वाद ก็เป็นการบ่งชี้ถึงตัวละครนี้ว่าเป็นเพศหญิง แสดงถึงการให้เกียรติผู้ที่ถูกอ้างถึง ต่างจากตัวละครที่ถูกเรียกว่า “น้องเปียง” แม้ว่าไม่ต้องมีส่วนขยายความที่แสดงให้เห็นลักษณะของตัวละครนี้ก็ตาม แต่การใช้คำอ้างถึงนี้ก็ทำให้เข้าใจได้ว่าบุคคลที่กำลังกล่าวถึงนั้นเป็นอย่างไรในข้อความ

2.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะสิ่งของ คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ต่าง ๆ อีกทั้งยังมีความเชื่อว่ามันนั้นๆ หากเจริญงอกงามจะนำความสุขความเจริญมาให้เจ้าของบ้าน ในทางตรงกันข้ามหากต้นไม้เหี่ยวแห้งตาย ทำนายได้ว่าเจ้าของบ้านจะพบกับความทุกข์ยากลำบาก พบความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะของต้นไม้จากนวนิยายเรื่องคู่กรรม ในสมัยรัชกาลที่ 8 ตอนที่ยายของอังศุมาลินพูดถึงต้นไม้ที่กำลังจะตายด้วยความกังวลใจ เพราะเชื่อว่าหากต้นไม้ตาย คนในบ้านจะได้รับความทุกข์ร้อน ดังตัวอย่าง

“จำปาทำยสวนเห็นจะตายแน่” อังศุมาลินยังย้ำว่า “เลยอดเก็บดอกขายเลย” แต่ยายทำหน้าที่เป็นทุกข์เป็นร้อน

“จำปานะเขาถือเป็นไม้มันเสี่ยงทายนะลูก ถ้ามันงอกงามก็ถือกันว่าเจ้าของจะอยู่เย็นเป็นสุข”

(คู่กรรม : 14)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามิกลวิธีทางวาทศิลป์ปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การใช้อุปมาอุปไมย (metaphor) เป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดจินตภาพบางอย่างและเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อความหมายไปยังผู้อ่านในลักษณะที่พรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นภาพและเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึงด้วยการเปรียบเทียบและทำให้การสื่อแทนความคิดของผู้เขียนมีสีสันมากขึ้น (จันทิมา อังคพนชกิจ, 2561 : 209)

ข้อความข้างต้นที่กล่าวว่า “จำปานะเขาถือเป็นไม้มันเสี่ยงทายนะลูก” เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อสิ่งหนึ่งด้วยการใช้ถ้อยคำที่มีอยู่ในแวดวงของอีกความคิดหนึ่งมาสื่อหรืออธิบายสิ่งนั้น โดยที่ถ้อยคำเหล่านั้นสื่อให้เห็นว่ามีคุณสมบัติหรือความคิดบางอย่างร่วมกันทำให้เกิดมโนทัศน์ว่าทั้งสองสิ่งนั้นมีลักษณะอย่างเดียวกัน ทำให้เห็นว่าคนไทยในอดีตมีความเชื่อมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะของสิ่งของต่างๆ

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ คือ ความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย และถือเป็นสิ่งที่ฝังทางใจของมนุษย์ ผลการศึกษาพบความเชื่อต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 ความเชื่อเรื่องวิญญาณ วิญญาณ หมายถึง สิ่งที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในกายขณะยังมีชีวิต เมื่อตายจะออกจากกายล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ พบความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องทวิภพ ตอนที่กล่าวถึงความรู้สึกของคุณหญิงแสร้งที่มีต่อมณีจันทร์ เมื่อทราบว่าเธอเดินทางย้อนกลับมาในอดีต ดังตัวอย่าง

“ผู้เป็นมารดาเจ้าคุณอัศวพรารากร น่าจะเป็นสตรีที่ทั้งใจแข็งและดูเป็นอย่างยิ่ง ดูเถอะ...หากเป็นคนอื่นย่อมจะตกใจนัก เพราะจู่ๆ เธอก็โผล่ออกมาด้วยวิธีประหลาด ก็น่าหรรษาที่บ่าวในบ้านจะร้องว่าผีหลอก

ถ้า ผี หมายถึง คลื่นภาพ ที่บังเอิญผู้พบเห็นจับได้ในระยะชั่วครั้งชั่วคราว คงจะมีเธอคนเดียวกระมังที่มีใช้ ผีแห่งอดีต แต่เป็น ผีจากอนาคต ต่างหาก”

(ทวิภพ : 276)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามิกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การใช้มูลบท (Presuppositions) เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจโดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว แฟร์เคลลาฟ (Fairclough, 2003) แบ่งมูลบทออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ มูลบทที่บอกถึงสิ่งที่มีอยู่ มูลบทที่บอกอดีต ปัจจุบันและอนาคต และมูลบทที่บอกการตีค่าในสิ่งที่ตีที่พึงปรารถนา (จินทิมา อังคพนชกิจ, 2561: 199)

จากตัวอย่างข้อความข้างต้นที่บรรยายถึงลักษณะของคุณหญิงแสร้ง นับเป็นการมูลบทบอกสิ่งที่มีอยู่ เพื่อให้ผู้อ่านทราบว่าเธอคุณหญิงแสร้ง ผู้เป็นมารดาเจ้าคุณอัศวพรารากร น่าจะเป็นสตรีที่ทั้งใจแข็งและดูเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็ยังรู้สึกประหลาดใจกับการเดินทางย้อนอดีตมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ของมณีจันทร์อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเหนือธรรมชาติ จึงไม่น่าแปลกที่บ่าวในบ้านจะเข้าใจกันว่ามณีจันทร์เป็นผี สื่อให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ อำนาจเหนือธรรมชาติ ที่ฝังลึกอยู่ในความคิดของคนไทยมายาวนาน

2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง โชคลาง คือ ความเชื่อที่เกิดจากการเก็บรวบรวมประสบการณ์ของมนุษย์ เมื่อมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดผลดีและร้าย

2.4.1 ความเชื่อเรื่องความฝัน ความฝัน คือการแสดงออกของความนึกคิดในรูปแบบของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในสมองในขณะที่กำลังนอนหลับอยู่ ความเชื่อเรื่องความฝันที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากล่าวถึงความฝันประเภทหนึ่งที่เป็นกลางบอกเหตุ เรียกว่า บุพนิมิต พบความฝันที่เป็นกลางบอกเหตุในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องร่มฉัตร ตอนที่แม่ของवादตั้งครรภ์ พ่อของवादฝันเป็นกลางบอกเหตุว่าจะได้ลูกแฝด ดังตัวอย่าง

“เมื่อตอนที่แม่ท้องวาดกับน้อง ท้องใหญ่เหลือเกินจนใครๆ ทักว่า จะได้ลูกแฝดเสียกระมัง แต่แม่ก็ไม่เชื่อ เพราะหมอดำเบายบอกว่าแฝดน้ำ พ่อของวาดเชื่อมั่นใจว่าจะได้แฝด เนื่องจาก ท่านฝันว่ามีคนเอาดอกบัวขาวมาให้สองดอก เมื่อตอนคลอดแม่ก็เกือบตาย เจ็บท้องอยู่วันกับคืนเต็มๆ วาดถึงได้ออกมา ที่แรกก็คิดว่าจะมีวาดคนเดียว พ่อของวาดเกือบหมดหวังแล้ว แต่อีกสักพักแม่ก็เจ็บท้องอีก คราวนี้ถึงได้น้องของวาดด้วย”

(ร่มฉัตร : 28-29)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามิกลิวีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การใช้เรื่องเล่า (narrative) เป็นกลวิธีทางภาษารูปแบบหนึ่งที่มีการนำเสนอเรื่องราวในลักษณะที่เป็นการบอกเล่าแบบเรียงตามลำดับเวลาปรากฏอยู่ในข้อความประเภทหนึ่ง ๆ ผู้เขียนใช้เรื่องเล่าเพื่อแสดงรายละเอียดของเหตุการณ์ว่าใครเป็นผู้กระทำ กระทำอะไร มีอะไรเกิดขึ้น ที่ไหนและเมื่อไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ดังนั้นจึงมักพบหน่วยเชื่อมโยงบอกเวลาและแสดงความต่อเนื่องของเหตุการณ์ตามลำดับก่อนหลัง (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2561 : 211) จะเห็นว่าข้อความข้างต้นมีการใช้หน่วยเชื่อมโยงบอกเวลา คำว่า เมื่อ อีกสักพัก คราวนี้ แสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน โดยข้อความนี้สะท้อนให้เห็นถึงความฝันของพ่อที่มีคนเอาดอกบัวขาวมาให้สองดอก นับว่าเป็นความฝันที่เป็นกลางบอกเหตุ เป็นความฝันที่เป็นบุญนิมิตว่าจะได้ลูกสาวฝาแฝด

3. ภาพสะท้อนประเพณีไทย

ประเพณีไทย คือ กิจกรรมทางสังคมที่คนในสังคมไทยถือปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านาน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามของวัฒนธรรมไทย ประเพณีโกนผมไฟ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีศพ

3.1 ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด เมื่อมีเด็กเกิดขึ้นใหม่ในครอบครัว คนส่วนใหญ่มีความเชื่อกันว่าผมของเด็กที่ติดมากับครรภ์มารดานั้น ไม่ค่อยสะอาดนัก จึงต้องโกนทิ้งเพื่อให้ผมขึ้นมาใหม่ ดังนั้นเมื่อครบ 1 เดือน กับ 1 วัน จึงจัดให้มีการทำขวัญ ตั้งชื่อ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เด็ก พบพิธีการโกนผมไฟของน้องชายของวาดในสมัยรัชกาลที่ 5 ดังตัวอย่าง

“พ่อพระเริ่มสวดขยันโตพวกเด็กๆ ก็ซิงกันจะเงื้อตุ่มใหญ่ที่เริ่มจรมัดโกน โกนผมน้องคนเล็ก คนละนิดคนละหน่อย จนกระทั่งเหลือผมไว้กลางกระหม่อมกระจุกเดียว อะไรก็ไม่สนุกตอนเริ่มพิธีพรหมณ์นับตั้งแต่จับน้อง จุ่มลงไปอ่างแก้ว อาบน้ำแต่งตัวให้ใหม่ ขึ้นแรกน่องก็ยังเจียบอยู่ แต่พอถูกน้ำเย็นเข้าก็ร้องจ๊ากท่ามกลางเสียงหัวเราะของผู้ใหญ่แล้วจึงเริ่มพิธีลงอุด้วยการเอาฟักเขียวที่แม่ทาแบ่งไว้ขาว หินบดยา ลูกหิน และถุ้งถั่วรวมทั้งห่อข้าวของอื่นๆ ใส่ลงในเปล”

(ร่มฉัตร : 186)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามิกลิวีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม คือ การใช้เรื่องเล่า (narrative) เป็นกลวิธีทางภาษารูปแบบหนึ่งที่มีการนำเสนอเรื่องราวในลักษณะที่เป็นการบอกเล่าแบบเรียงตามลำดับเวลาปรากฏอยู่ในข้อความประเภทหนึ่งๆ ผู้เขียนใช้เรื่องเล่าเพื่อแสดงรายละเอียดของเหตุการณ์ว่าใครเป็นผู้กระทำ กระทำอะไร มีอะไรเกิดขึ้น ที่ไหนและเมื่อไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ดังนั้นจึงมักพบหน่วยเชื่อมโยงบอกเวลาและแสดงความต่อเนื่องของเหตุการณ์ตามลำดับก่อนหลัง จะเห็นว่าข้อความข้างต้นมีการใช้หน่วยเชื่อมโยงบอกเวลา (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2561 : 211) จากข้อความข้างต้นมีคำว่าพอ จนกระทั่ง ขึ้นแรก แล้วจึง เพื่อเป็นการถ่ายทอดประเพณีการโกนผมไฟ ซึ่งพิธีโกนผมไฟจะใหญ่โตมโหฬารอย่างนั้น ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของบิดามารดา การรับขวัญเด็คนั้นบางท้องถิ่นก็มีนิยมนำลูกฟักเขียว สร้อยคอทองคำ กำไลข้อมือข้อเท้า ข้าวสาร น้ำสะอาด มาไว้ใกล้ ๆ เด็กด้วยเพื่อให้เลี้ยงง่ายเชื่อกันว่าฟักนั้นเนื้อเย็น เมื่อเด็กเนื้อเย็นก็จะไม่เจ็บป่วยไข้ง่าย ๆ ที่เหลือก็เป็นเครื่องประดับก็หมายถึงให้พร้อมในชีวิต

นั่นเอง ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องร่มฉัตร ตอนที่กล่าวถึงประเพณีการโกนผมไฟของน้องชายของ วาดในสมัยรัชกาลที่ 5

3.2 ประเพณีแต่งงาน เป็นประเพณีที่สำคัญ เพื่อเป็นการบ่งบอกว่าผู้ที่แต่งงานนั้นมีความเป็นผู้ใหญ่แล้ว พร้อมทั้งจะเป็นครอบครัว ประเพณีการแต่งงานของไทยมีขั้นตอน ดังนี้ การทาบทาม สู่ขอ หมั้น และแต่งงาน พิธีการแต่งงานนี้ถ้าจะให้ถูกต้องเหมาะสม จะต้องประกอบพิธีทางศาสนาด้วยในตอนเช้า พบจากเรื่องทวิภพประเพณีแต่งงานในสมัยรัชกาลที่ 5 ของคุณหลวง อัครเทพวรากรและเมณีนันท์ ดังตัวอย่าง

“เธอเพ็ญรู้ งานแต่งงานต้องใส่บาตรสิบองค์ ไม่ยกถือเก้าเช่นภพของเธอ

คราวนี้หลังจากประเคนของพระ และกลับลงมายังชานใหญ่ เธอก็ถูก “ซัดน้ำ” จริงๆ จากเพื่อนบ่าวเพื่อนสาวและผู้ร่วมงาน”

(ทวิภพ : 672)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ามีการวิพากษ์วิจารณ์วิถีทางวัฒนธรรม คือ การปฏิเสธ (negation) เป็นการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอข้อมูลในเชิงปฏิเสธหรือแย้งกับความคิด เหตุการณ์หรือข้อมูลที่มีมาก่อนหน้า (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561 : 200) จากข้อความจะเห็นว่าข้อความที่ว่า “งานแต่งงานต้องใส่บาตรสิบองค์ ไม่ยกถือเก้าเช่นภพของเธอ” เป็นการใช้กลวิธีการปฏิเสธ เพื่อสะท้อนประเพณีการแต่งงานที่นิยมตักบาตรในช่วงเช้า แต่ในอดีตนิยมตักบาตรพระจำนวน 10 รูป แตกต่างจากปัจจุบันที่นิยมตักบาตรพระจำนวน 9 รูป เพราะเชื่อว่าเลข 9 เป็นเลขมงคล จะส่งผลให้คู่สมรสมีชีวิตที่รุ่งเรืองก้าวหน้า

3.3 ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ถือเป็นงานอวมงคล ถ้ามีคนตายในบ้านจะตั้งศพสวดพระอภิธรรมในบ้านได้ แต่ห้ามนำโลงศพขึ้นบ้าน ถ้าคนตายนอกบ้านห้ามนำเข้าบ้านให้นำไปทำพิธีที่วัดเท่านั้น ญาติมิตรจะมาร่วมงานมาช่วยงานกันด้วยความเต็มใจ พบประเพณีการทำศพในสมัยรัชกาลที่ 5 ในนวนิยายเรื่องร่มฉัตร ดังตัวอย่าง

“วาดตัดสินใจเพราะรู้ว่า ยังไงเสียก็พอจะหวังให้คุณหยดหนุนหลังได้...พนักงานที่มาทำศพพ่อคือพวก “สนม” ซึ่งเด็กรุ่นหลังมักจะหมายปองกับ “เจ้าจอม” เสมอ โดยหารู้ไม่ว่าเป็นพนักงานเกี่ยวกับการศพขุนนางและพระศพเจ้านายชั้นต่ำกว่าพระองค์เจ้า ส่วนงานพระบรมศพนั้น เป็นหน้าที่ของพนักงานภูษามาลาแยกไปอีกชั้นหนึ่ง”

(ร่มฉัตร : 47-48)

ข้อความข้างต้นมีการกลวิธีทางศัพท์ คือ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (Name and Naming) เป็นการเลือกใช้คำศัพท์สื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในข้อความนั้นๆ ผู้เขียนมีการเลือกใช้คำศัพท์เพื่อสื่อแทนความคิดและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561 : 184) ทมยันตีเลือกใช้คำศัพท์เพื่อสื่อแทนความคิดและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเรียกชื่อ “สนม” “เจ้าจอม” นับเป็นการเลือกใช้คำศัพท์สื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารในข้อความนั้นๆ (จันทิมา อังคพนิชกิจ, 2561 : 184) กลวิธีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นประเพณีการทำศพของขุนนางในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีสนมมาช่วยกันทำศพคุณพ่อของวาด

บทสรุป

ผลการวิจัยพบลักษณะการใช้ภาษาในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัตนโกสินทร์ ของ ทยันต์ 3 ลักษณะ คือ กลวิธีทางศัพท์ ได้แก่ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การอ้างถึง และการใช้ คำกริยา กลวิธีทางขยายความ และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม ได้แก่ การใช้มูลบท การปฏิเสธ การใช้วัจนกรรม การใช้อุปลักษณ์ และการใช้เรื่องเล่า ภาพสะท้อนสังคมปรากฏทั้งสิ้น 3 ลักษณะด้าน คือ ภาพสะท้อนค่านิยม พบค่านิยมเรื่องวัตถุ ทั้งค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงความมั่งคั่ง ค่านิยมเรื่องวัตถุที่แสดงฐานะทางสังคม และค่านิยมเรื่องวัตถุสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ค่านิยมเรื่องความประพฤติ พบค่านิยมเรื่องความประพฤติอันพึงประสงค์ และค่านิยมเรื่องความประพฤติอันไม่พึงประสงค์ ค่านิยมเรื่องบุคคล พบค่านิยมค่านิยมเรื่องบุคคลที่มีเชื้อสายกษัตริย์ ค่านิยมเรื่องบุคคลที่เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ภาพสะท้อนความเชื่อ ภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา พบภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับคริสต์ศาสนา ภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ พบภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะบุคคล และภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายลักษณะสิ่งของ ภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ พบภาพสะท้อนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณ ภาพสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง พบภาพสะท้อนความเชื่อเรื่องความฝัน และภาพสะท้อนประเพณีไทย พบภาพสะท้อนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตาย

อภิปรายผล

ภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 5 จะเห็นว่าเป็นยุคแห่งความมั่งคั่ง ร่ำรวย จะเห็นได้จากหมู่ปราสาทราชมนเฑียร พระราชวังอันที่ประทับของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์มาความงดงามอลังการ อีกทั้งเครื่องใช้นิยมใช้ของแสดงถึงฐานะทางสังคมของบุคคล เขียนหมากหรือที่หมาก สร้างขึ้นจากวัตถุที่มีมูลค่าสูง ผู้ที่จะได้รับจะลดหลั่นกันไปตามฐานะทางสังคม และสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 นิยมกินหมาก นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5 การเรียนการสอนในระบบโรงเรียนยังไม่แพร่หลาย กุลธิดาจะได้รับความรู้เรื่องงานบ้านงานเรือนเป็นสำคัญ หากครอบครัวใดประสงค์ที่จะให้ลูกสาวมีคุณสมบัติของสาวชาววัง ก็มักจะถวายให้เจ้านาย เพื่อเรียนรู้งานฝีมือ การปรุงอาหาร กิริยามารยาทของชาววัง นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังสืบทอดประเพณีไทยที่มายาวนาน ทั้งประเพณีการโกนผมไฟ และประเพณีการแต่งงาน

ภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 8-9 เป็นยุคแห่งความเจริญก้าวหน้า บ้านเมืองได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก แต่ในสมัยรัชกาลที่ 8 บางบ้านยังไม่มีไฟฟ้า ยามค่ำคืนจึงอาศัยแสงสว่างจากตะเกียงเจ้าพายุ อีกทั้งเป็นยุคแรกเริ่มที่มีค่านิยมให้สตรีเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อประกอบอาชีพที่มีเกียรติในอนาคต ซึ่งเป็นรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างจากสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ผู้หญิงต้องเรียนรู้วิถีของกุลสตรีเพื่อแต่งงานออกเรือนไปเป็นแม่ศรีเรือน

ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่า ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันที่เป็นลางบอกเหตุเป็นสิ่งอยู่กับคนไทยมายาวนาน ไม่จำกัดเฉพาะยุครัตนโกสินทร์เท่านั้น แต่ยังปรากฏในความเชื่อของคนไทยในอดีตด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของนาตยา คุปฏุกานท์ (2549) ที่กล่าวว่าเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับความฝันสะท้อนให้เห็นถึงความฝันเรื่องเทพสังหรณ์ ซึ่งเป็นความฝันที่เกิดจากเทพยดา เจ้าป่า เจ้าเขา เข้ามาสังหรณ์ใจให้ฝันไปเองโดยไม่นึกคิดมาก่อน แต่ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันที่เป็นลางบอกเหตุในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ สะท้อนให้เห็นความฝันที่เป็นบุญนิมิตเป็นความฝันที่เป็นลางบอกเหตุ

ข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ บุคคลที่คนไทยให้ความเคารพอย่างสูงสุด คือ พระมหากษัตริย์ มีการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในฐานะศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ คนไทยเคารพเทิดทูนพระมหากษัตริย์ ค่านิยมเรื่องบุคคลนอกจากปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์แล้ว ยังปรากฏในไดอารี่ออนไลน์ซึ่งเป็นวรรณกรรมในสังคมไทยร่วมสมัย สอดคล้องกับงานวิจัยของรสริน ดิษฐบรรจง (2550) ที่กล่าวว่า การเคารพและเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย เนื่องจากพระราชกรณียกิจและพระจริยาวัตรอันงดงามที่พระองค์ทรงปฏิบัติต่อพสกนิกรชาวไทยอันทำให้คนไทยทุกคนเลื่อมใสศรัทธา และเทิดทูนพระองค์ไว้เหนือเกล้า จะเห็นว่าคุณค่าเกี่ยวกับบุคคลผู้เป็นพระมหากษัตริย์เป็นค่านิยมสำคัญที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์ยุคสมัยอื่น ๆ จากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ เช่น ภาพสะท้อนสมัยกรุงศรีอยุธยาจากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์
2. ควรศึกษาจากภาพสะท้อนสังคมสมัยรัตนโกสินทร์จากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของนักเขียนท่านอื่น เช่น ว.วินิจฉัยกุล

บรรณานุกรม

- จันทิมา อังคพณิกิจ. (2561). **การวิเคราะห์ข้อความ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิณณพัต โรจนวงศ์. (2549). **ภาษาจินตภาพในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). **นวนิยายกับสังคมไทย (พ.ศ.2475-2500)**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตฐิตา นาคเกษม. (2545). **การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของประภัสสร เสวิกุล**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- หมยันตี. (2513). **ร่มฉัตร ภาค 1**. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.
- _____. (2513). **ร่มฉัตร ภาค 2**. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.

- _____. (2537). **คู่กรรม ภาค 2**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2538). **คู่กรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร : ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2547). **ทวิภพ เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2547). **ทวิภพ เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : ณ บ้านวรรณกรรม.
- ทิพย์สุดา นัยทรัพย์. (2535). **ภาษากับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู.
- นัตยา คุปฏกานนท์. (2549). **วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเอกสารและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2532). **วัฒนธรรมเกี่ยวกับภาษาและวรรณคดี**. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รสริน ดิษฐบรรจง. (2550). **การใช้ภาษาและภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมจากไดอารี่ออนไลน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รุ่งกัสนรณ์ ศรีธธาณพัฒน์. (2558). **โวหารภาพพจน์และภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมร้อยแก้ว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ลำไย สมอ่อน. (2541). **ทัศนะทางสังคมของนักเขียนไทยจากเรื่องสั้นในวารสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ช่วงครึ่งทศวรรษ (พ.ศ. 2535-2539)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.